

Úspěšnost studijního života a vstupu na trh práce v závislosti na jednotlivých sociodemografických proměnných v České republice

Ondřej Nývlt

XLVII. Konference České demografické společnosti,
18.-19. května 2017, Jindřichův Hradec

Základní cíl

- Analyzovat zda jednotlivé sociální, ekonomické, demografické faktory mohou ovlivnit vzdělanostní a pracovní kariéru během dospívání a při vstupu na trh práce

Definovat, jak měřit úspěch ve vzdělávání na jednotlivých stupních:

- Dobré známky ze tří základních předmětů na základní nebo střední škole (Anglický jazyk, Český jazyk, Matematika)
- Úspěch v podobě dostání se na chtěnou střední školu
- Úspěšné přijetí na vysokou školu
- Úspěšný vstup na trh práce (neexistence nezaměstnanosti při bezprostředním vstupu na trh práce)

Proměny společnosti – CHPS

- Účelem šetření je získat celkový obraz o české společnosti
- Jedná se o čtyřleté longitudinální šetření, prvního ročníku se účastnilo 5 212 domácností, v roce 2016 přes 4 000 domácností
- Šetří se v soukromých bytech a výběr domácností proběhl formou náhodného stratifikovaného výběru
- PAPI dotazník pro respondenty ve věku 10-17 let z roku 2015 obsahuje údaje o školních známkách, problémech ve škole, informace o opakování ročníku, kázeňské problémy

MML-TGI (specifické ad hoc moduly), data z roku 2016

- V rámci rozsáhlého šetření MML-TGI využito jednorázové šetření z roku 2016 dotazující se na úspěšnost studia
- Ad hoc šetření se zúčastnilo 1139 respondentů ve věku 18 až 40 let
- Šetření není omezeno pouze na soukromé byt, ale i na byty mimo domovní fond
- Dotazník obsahuje informace o školních úspěších v podobě absolvování studia na střední škole, přijetí a případné úspěšné dokončení vysokoškolského studia, uplatnění na trhu práce bezprostředně po ukončení vzdělávání
- Jedno se o tzv. „falešné“ longitudinální šetření

Další vhodné datové zdroje k dané problematice

Šetření EU-SILC

- Kontinuální roční šetření probíhající v soukromých bytech, výběr je realizován formou náhodného stratifikovaného výběru
- Obsahuje základní informace o školních úspěších, vhodné v kombinaci s příjmovou chudobou či riziky materiální deprivace

Šetření nadace Sirius

- Specifické šetření jeho cílem je zmapování situace v českých rodinách s alespoň jedním dítětem do věku 12 let v České republice, obsahuje podrobné informace o prospěchových problémech
- Šetření je primárně zaměřeno na „ohrožené rodiny“

Statistické metody zohledňující vliv jednotlivých faktorů

Logistická regresní analýza metodou forward step-wise

- zařazuje prediktory podle toho, zda zvyšují vysvětlující sílu modelu
- v každém kroku je tedy zařazena další proměnná, která vysvětluje nejvíce zbytek rozptylu vysvětlované proměnné (např. problémy ve škole), pokud při kontrole dosud zařazených proměnných souvisí s vysvětlenou proměnnou na hladině spolehlivosti 95 %.
- celková vysvětlující síla modelu je testována podle Nagalke-R square výsledného modelu a ukazuje vysvětlující sílu modelu
- SPSS software

Dobré známky ve škole (respondenti 10-17 let, 865 osob, CHPS)

Vysvětlovaná proměnná - má nebo nemá problémy ve škole, výsledný poměr 373 žáků, studentů s problémy ve škole versus 492 nemá problémy ve škole

Definice prospěchového problému ve škole:

- známka 4 nebo 5 na vysvědčení z předmětu AJ, ČJ, Matematika v případě střední školy, v případě základní školy pak 3,4 nebo 5
- opakování ročníku v průběhu školy

Vysvětlující proměnné

- demografické – pohlaví a věk dítěte, typ rodiny, počet členů domácnosti
- sociální (ekonomické) – počet příjmů ze zaměstnání, nekvalitní bydlení (plocha domácnosti, stěhování, finanční problémy související s bydlením)
- vzdělanostní – nejvyšší dosažené vzdělání jednoho z rodičů
- geografické – NUTS2 bydliště, velikost obce

Dobré známky ve škole (respondenti 10-17 let, 865 osob, CHPS)

Výsledný model

Proměnná	B	S.E.	Sig.	Exp(B)
Problémy v bydlení	0,455	0,157	0,004	1,576
Nejvyšší vzdělání rodičů - ZŠ či SŠ bez maturity			0	
Nejvyšší vzdělání rodičů - SŠ s maturitou	-0,721	0,191	0	0,486
Nejvyšší vzdělání rodičů – VŠ	-1,44	0,216	0	0,237
Pohlaví dítěte – dívka	-0,754	0,157	0	0,471
Velikost domácnosti	0,147	0,074	0,048	1,158
Věk	0,341	0,036	0	1,407

Pozn: Metoda forward stepwise, 20 iterací

Celková vysvětlující síla modelu: Nagalke-R square výsledného modelu = 0,266 a správně je klasifikováno cca 69,6 % případů oproti 56,9 % případů v nulovém modelu. Model tak má střední vysvětlující sílu.

Úspěšnost přechodu na SŠ (respondenti 18-40 let, 1 139 osob, MML-TGI)

Vysvětlovaná proměnná – úspěšnost přechodu na střední školu zda, se respondent dostal na tu střední školu, na kterou chtěl

	Frequency	Percent
Ano, dostal se na střední školu, na kterou chtěl	797	59,4
Ne, nedostal se na střední školu, na kterou chtěl	342	40,6
Celkem	1139	100,0

Vysvětlující proměnné

- **demografické** – pohlaví a věk respondenta, typ rodiny (vyrůstal v biologické rodině), počet členů domácnosti
- **sociální (ekonomické)** – délka nezaměstnanosti jednoho z rodičů delší než 1 rok, kvalita bydlení (konstruováno: není soukromý byt, problémy v okolí, časté stěhování, subjektivní hodnocení nekvalitního bydlení)
- **vzdělanostní** – nejvyšší dosažené vzdělání jednoho z rodičů
- **geografické** – velikost obce

Úspěšnost přechodu na SŠ (respondenti 18-40 let, 1 139 osob, MML-TGI)

Výsledný model

	B	S.E.	Sig.	Exp(B)
Kvalita bydlení	,399	,141	,005	1,490
Nejvyšší vzdělání rodičů - základní, střední bez maturity			,000	
Nejvyšší vzdělání rodičů - střední s maturitou	-,964	,152	,000	,381
Nejvyšší vzdělání rodičů – vysokoškolské	-1,382	,225	,000	,251
Nezaměstnanost jednoho z rodičů déle než 1 rok – Ano			,007	
Nezaměstnanost jednoho z rodičů déle než 1 rok – Ne	-,435	,193	,025	,647
Nezaměstnanost jednoho z rodičů déle než 1 rok – Nevím	,087	,238	,715	1,091
Velikostní kategorie sídla - do 1 tis. obyv			,017	
Velikostní kategorie sídla - do 5 tis. obyv	,593	,293	,043	1,809
Velikostní kategorie sídla - do 20 tis. obyv	,587	,287	,041	1,799
Velikostní kategorie sídla - do 100 tis. obyv	,744	,278	,007	2,104
Velikostní kategorie sídla - nad 100 tis. obyv	,166	,311	,595	1,180

Pozn: Metoda forward stepwise, 20 iterací

Celková vysvětlující síla modelu: Nagalke-R square výsledného modelu = 0,143 a správně je klasifikováno cca 73,0 % případů oproti 70,0 % případů v nulovém modelu. Model tak má střední vysvětlující sílu.

Úspěšnost přechodu na VŠ (respondenti 18-40 let, 943 osob, MML-TGI)

Vysvětlovaná proměnná – zda se respondent dostal na vysokou školu

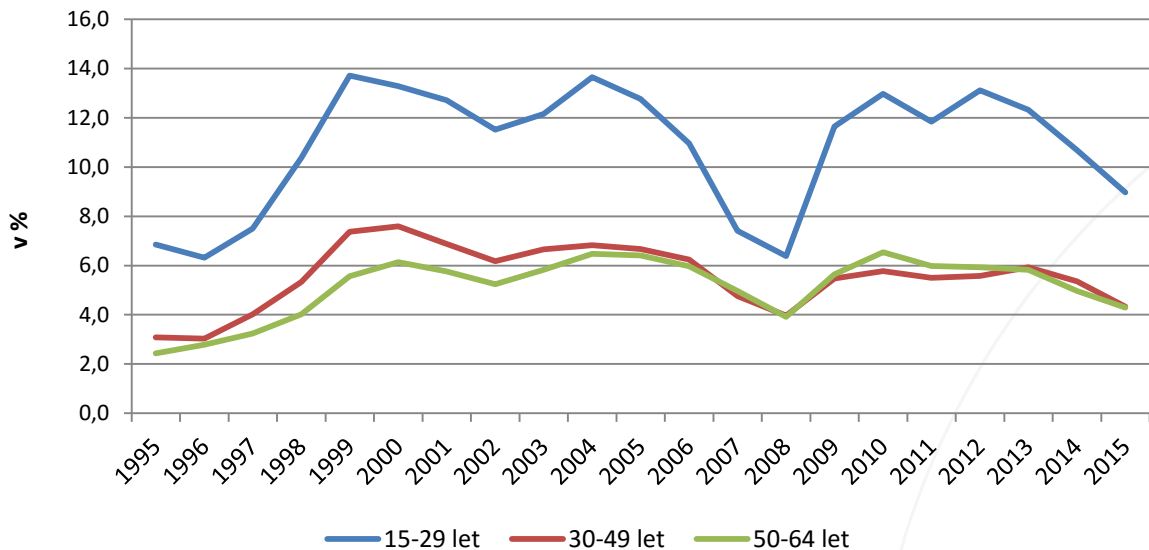
- nejsou započtení co v současné době studují střední školu
- jsou započtení i ti, kteří se na VŠ vůbec nehlásili, nebo se na ní hlásit nemohli z důvodu neukončeného středního vzdělání s maturitou

	Frequency	Percent
Ano, dostal se na vysokou školu	430	45,6
Ne, nedostal se na vysokou školu	513	54,4
Celkem	943	100,0

Z regresní analýzy vyplynulo, že je velmi silná závislost ve vazbě na vzdělání rodičů respondenta, jiné faktory se však již jako významné neukázaly.

Přechod ze školy na trh práce

Míra nezaměstnanosti podle základních věkových skupin v letech 1995-2015

Zdroj: Labour Force Survey

Přechod ze školy na trh práce (respondenti 18-40 let, 828 osob, MML-TGI)

Vysvětlovaná proměnná – jakákoliv nezaměstnanost bez ohledu na její délku v rámci dvou let od ukončení studia

	Frequency	Percent
Ne, neexistence nezaměstnanosti	509	61,5
Ano, existence nezaměstnanosti	319	38,5
Celkem	828	100,0

Vysvětlující proměnné

- **demografické** – pohlaví a věk respondenta, typ rodiny (vyrůstal v biologické rodině), počet členů domácnosti
- **sociální (ekonomické)** – délka nezaměstnanosti jednoho z rodičů delší než 1 rok (Ano/Ne)
- **vzdělanostní** – nejvyšší dosažené vzdělání jednoho z rodičů
- **geografické** – velikost obce

Přechod ze školy na trh práce (respondenti 18-40 let, 828 osob, MML-TGI)

Výsledný model

	B	S.E.	Sig.	Exp(B)
Nezaměstnanost jednoho z rodičů déle než 1 rok - Ano			,000	
Nezaměstnanost jednoho z rodičů déle než 1 rok - Ne	-1,080	,218	,000	,340
Nezaměstnanost jednoho z rodičů déle než 1 rok - Nevím	-,442	,273	,105	,643
Kvalita bydlení	,525	,153	,001	1,691
Velikostní kategorie sídla - do 5 tis. obyv.	-1,062	,290	,000	,346
Velikostní kategorie sídla - do 20 tis. obyv.	-,586	,266	,027	,556
Velikostní kategorie sídla - do 100 tis. obyv.	-,066	,256	,795	,936
Velikostní kategorie sídla - nad 100 tis. obyv.	-,841	,297	,005	,431

Pozn: Metoda forward stepwise, 20 iterací

Další aspekty modelu: Nagalke-R square výsledného modelu = 0,134 a správně je klasifikováno cca 60,9 % případů oproti 67,7 % případů v nulovém modelu. Model tak má střední vysvětlující sílu.

Shrnutí

- Jako zásadní se ukázal vliv přenosu lidského kapitálu - dosažené vzdělání nebo existence nezaměstnanosti alespoň jednoho z rodičů mají významný vliv na školní a začínající pracovní kariéru dětí
- Problémy s bydlením (lze považovat za určitý příznak chudoby) mají výrazný vliv na vystavení se problémům ve škole i po eliminaci vlivu ostatních problémů – cílená sociální politika by mohla mít pozitivní vliv na vzdělání dětí z chudších rodin
- Naopak překvapivě se neukázal jako významný vliv neexistence jednoho rodiče při výchově, dále i geografické souvislosti